

Polisens arbete med ensamkommande barn som begår brott

Maria Pettersson

Civil utredare. Arbetar med ungdomsutredningar, Lokalpolisområde Södermalm, Polisen Stockholm city. E-post: maria-y.pettersson@polisen.se.

Polisen har under senare år märkt en ökning av antalet ensamkommande barn som begår brott. De ensamkommande barn som begår brott är få av det totala antalet ensamkommande barn som kommer till Sverige. De flesta av barnen kommer från socialt utsatta situationer och har levt i gatumiljö under stor del av sitt liv både i hemlandet och i andra länder i Europa. Barnen fortsätter detta socialt utsatta liv även i Sverige med droger, hemlöshet och i vissa fall misstänkt människohandel. Barnen är svåra att fånga upp och vårt svenska regelverk försvårar också för barnen att få den hjälp de behöver. Detta resulterar i att Sverige misslyckas med att leva upp till Barnkonventionen när det gäller dessa barn.

The Police have during the last years recognized an increase in crimes committed by unaccompanied children. The children who committ crimes are few of the total number of unaccompanied children that comes to Sweden every year. Most of the children come from a social vulnerable background and continues to live like that in Sweden with drugs, homelessness and in some cases suspected trafficking. The children are difficult to reach and the Swedish legislation makes it difficult for the children to get the help they need. As a result Sweden also fails to live up to the UN Children's convention.

Inledning

Polisen i Stockholm har sedan några år tillbaka märkt av en kraftig ökning av antalet brott som begås av ensamkommande barn. I region Stockholm handlar det under 2014 om cirka 300 individer som tillsammans står för ungefär 800 brottsmisstankar. Merparten av brotten har skett i Stockholms city. De vanligaste brotten som barnen begår är tillgreppsbrott, till exempel fickstölder och narkotikabrott i form av eget bruk eller innehav av mindre mängder narkotika.

Vilka barn handlar det om?

De ensamkommande barn som begår brott utgör en väldigt liten del av de tusentals barn som kommer till Sverige varje år. I stort sett alla som begår brott är pojkar i åldern 13-18 år, merparten är 16-18 år. De flesta av brotten begås av barn från nordafrikanska länder som Marocko och Algeriet. Ensamkommande barn från Nordafrika är en relativt liten grupp sett till totalen av barn som kommer till Sverige utan vårdnadshavare. En del av dessa barn har ansökt om asyl

hos Migrationsverket medan en del av dem aldrig har haft kontakt med någon myndighet när de grips för brott.

De som har uppehållstillstånd och kommer från till exempel Afghanistan står för en mindre del av det totala antalet brott som begås av ensamkommande barn. Oftast handlar det om enklare brott som snatteri eller ringa narkotikabrott, eget bruk.

Förutsättningen av artikeln kommer att fokusera på de nordafrikanska barnen i region Stockholm eftersom de utgör merparten av de ensamkommande barn som polisen mött i den brottsutredande- och uppsökande verksamheten där.

Vilken bakgrund har barnen?

De ensamkommande barnen från Nordafrika kommer oftast från socioekonomiskt svåra hemförhållanden och ofta också med erfarenheter av våld eller drogmisbruk från hemmet. Många av dem definierar sig som gatubarn redan från tiden i hemlandet. Det kan innebära att de fullt ut bott på gatan men också att de tillbringat hela sitt liv på gatan men haft ett hem att gå till för att sova på nätterna. Flera av barnen vittnar om hemförhållanden som gör att de valt att lämna sin familj eller som är sådana att de vill hålla sig borta från hemmet så stor del av dygnet som möjligt.

Barnens väg till Europa sker oftast via Spanien. De flesta av barnen har levt i flera år i Europa innan de kommer till Sverige. Det är mer regel än undantag att de går att spåra dem till länder som Spanien, Tyskland, Frank-

rike, Danmark eller Norge.

För många utav dessa barn är Sverige inte målet utan snarare en slutdestination. När de kommer till Sverige finns det inte möjlighet att resa längre, där tar Europa stopp och ska de fortsätta måste de börja om i något land som de redan varit i.

Förutsättningar i Sverige

De nordafrikanska barnen har mycket liten eller ingen förhoppning om att få stanna i Sverige. Det är endast några få procent av de ensamkommande barnen från Nordafrika som får uppehållstillstånd i Sverige.

Merparten ensamkommande barn som begår brott och som polisen i Stockholm träffar på fortsätter leva det gatuliv de har erfarenhet av från sitt hemland och andra europeiska länder. De här barnen är mycket brottsaktiva och det är oftast så de livnärt sig i Europa. Ett citat från ett av barnen är ”Vi bodde under broarna i Paris, sniffade lim och rånade folk”.

Eftersom de här barnen inte har någon förhoppning om att få stanna i Sverige vill de tjäna så mycket pengar de kan under den tid de är här. När de blir alltför frekvent förekommande hos polisen eller misstänkta för ett grövre brott reser de vidare till ett annat land.

Sociala förutsättningar

De ensamkommande barnen från Nordafrika är ofta ointresserade av kontakt med vuxna eller myndigheter. Det krävs mycket tid och engagemang för att få kontakt med dem. Barnen är

”gatusmarta” och kan av den anledningen upplevas som mycket äldre än antalet levnadsår.

Många av killarna är ”trasiga” ur psykologisk synvinkel eftersom de bär på svåra traumatiska erfarenheter och många bär tecken på våld i form av ärr på kroppen; vissa från självskadebeteenden och andra från ett hårt gatuliv. En del vittnar om att de har utnyttjats sexuellt under resan i Europa även om detta är uppgifter som är svåra att få fram eftersom det är tabu att prata om detta.

De ensamkommande barnen som begår brott har ofta nya och dyra kläder som de inte har råd med för de pengar de eventuellt får från Migrationsverket. Flera av barnen har vittnat om att de har en press på sig att skicka hem pengar till någon i hemlandet. Det kan vara en sjuk mamma eller ett krav på att försörja ett yngre syskon. De ensamkommande barnen som begår brott vill bo i Stockholm eller i någon av de andra storstadsregionerna. Om de av Migrationsverket anvisas en annan kommun i landet så avviker de och reser till Stockholm för att bo på gatan eller hos kompisar. Barnen har ett stort kontaktnät och flera av dem har träffats tidigare under sina resor i Europa. De har starka band till de personer som de reser med och vill helst inte skiljas från dem vilket skapar problem om de anvisas till kommuner på olika platser i landet.

Människohandel

Det finns flera indicier som tyder på att människohandel, som inte är för sexuella ändamål, förekommer inom

den här gruppen av ensamkommande barn. Människohandel är ett brott som är svårt att styrka då målsäganden nästan aldrig vill medverka eller ens ser sig själv som exploaterad. Människohandeln handlar i de här fallen om att det finns någon vuxen eller en ledande person inom gruppen som styr och utnyttjar övriga som är under 18 år och därmed riskerar ett kortare straff att begå brott och då främst stölder av olika slag.

Narkotikabruk

Merparten av de ensamkommande barnen från Nordafrika som polisen kommer i kontakt med brukar narkotika. Framförallt handlar det om hasch och tabletter (benzodiazepiner) men även kokain har förekommit i droganalyser. Många säger att de röker hasch och tar tabletter för att döva tragiska minnen och sin livssituation samt att hasch finns med som ett naturligt inslag i kulturen i till exempel Marocko.

Vad gäller de ensamkommande barnen från Afghanistan har polisen träffat på några på Sergels Torg i Stockholm som kommit in i ett tyngre missbruk av opiater. De flesta av dessa personer har hunnit fylla 18 år.

Polisens brottsutredningar

De flesta barnen har erfarenhet av polisen från andra europeiska länder och har ofta en bild av polisen som någon som brukar våld. Polisen är också någon man undviker oavsett om man är gärningsman eller offer. Svårigheten för polisen när de ensamkommande barnen grips är att få dem att fångas

upp någonstans.

Då en ungdom grips av polis kontaktas alltid socialtjänsten. Det kan vara ett mycket tidsödande arbete att försöka komma fram till vilken kommun eller stadsdel som är ansvarig för det aktuella barnet. Först behöver det utredas om de varit i kontakt med Migrationsverket, om de är inskrivna på något boende och vilken kommun som i så fall placerat dem där. Flera av barnen är avvikna från Migrationsverket och den anvisade kommunen kan då ha avskrivit barnen vilket gör att de hänvisar till Migrationsverket som i så fall ska komma med en ny anvisning. I några fall har barn varit anvisade flera kommuner. I slutändan kan det landa på att det är vistelsekommunen, det vill säga Stockholm, som för tillfället är den som gäller. Eftersom barnen rört sig mellan olika kommuner och kanske bött på flera olika boenden kan det finnas flera kommuner som har kännedom om barnet men ingen som har en samlad bild.

Socialtjänst som finns hos polis eller kommer till förhör då en ungdom är frihetsberövad har mycket kort tid på sig att ta reda på vilken kommun som är aktuell och på att samtala med och utreda barnet. Detta gör att barnets fullständiga problematik inte uppmärksammas och att insatserna därmed uteblir.

Att frihetsberöva ett barn ska ske med restriktivitet. Det innebär att åklagaren har ganska små möjligheter att få ett barn som är misstänkt för brott häktat om det inte rör sig om ett grovt brott. Tiden en person sitter frihetsberövad är oftast så lång tid som det krävs för att hinna hålla förhör

med alla inblandade misstänkta vilket brukar vara ungefär ett dygn. Då åklagaren inte längre anser att det finns skäl att hålla en person frihetsberövad ska denne häva gripandet eller anhållan och barnet måste då släppas ur arresten omgående. Detta innebär att det inte alltid är klarlagt vilken socialtjänst som är ansvarig eller vad ansvarig socialtjänst har planerat för insatser. Om detta inte är klart och det saknas boende har polisen inte någon laglig möjlighet att hålla personen till detta är ordnat. Resultatet blir ofta att barnet släpps ut till ett liv på gatan igen.

I vissa fall har socialtjänsten haft tid att agera och fatta ett beslut om ett omedelbart omhändertagande enligt Lagen om vård av unga, LVU. Då har ofta problemet varit att det saknas låsta platser på Statens institutionsstyrelse, SIS. Barnet placeras sist i en kö av personer som behöver plats och har ingenstans att vara under tiden de väntar på plats då det saknas akutplatser att placera i under tiden. Resultatet blir även då att barnet går ut till ett fortsatt liv på gatan med kriminalitet och droger tills de grips nästa gång och det då förhoppningsvis är så att barnet avancerat i kön och kan få en plats.

Flera av de ensamkommande barnen saknar även god man då de avskrivits från sina anvisade kommuner och är avvikna och därmed har också förordnandet av god man upphört. Detta innebär ytterligare en minskad möjlighet för barnet att någon fångar upp dennes intressen och behov.

Sammantaget blir resultatet av att barnen inte fångas upp av socialtjänst,

frihetsberövas eller placeras på institution att de kommer att sakna en adress där polis eller domstol kan nå barnen. De brott som har skett kommer därmed inte utredas eftersom polis eller domstol inte kan få tag i barnen. Resultatet blir också att misstankar om brott tas upp och läggs ner utan att någon döms för brottet vilket ytterligare försvårar att få någon samlad bild av barnets problematik.

Barnkonventionen i praktiken

Polisen kan konstatera att hanteringen av dessa barn visar på stora brister i förhållande till barnkonventionen. Artikel 2 slår fast att alla barn som befinner sig i ett land har samma rättigheter och lika värde. Eftersom mycket av arbetet i Sverige bygger på att en person har fast adress och ett personnummer faller dessa barn mycket oftare mellan stolarna. Artikel 3 anger att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. I dessa ärenden har inte alltid barnets bästa tagits till vara utan samordningen och regelverket kring vem som har ansvar gör att barnet inte fångas upp utan snarare bollas runt. Artikel 6 anger att varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen. Dessa barn har ingen förankring i Sverige och fångas inte upp för att få det eftersom de saknar uppehållstillstånd. Många lever helt utanför systemet med oklarheter kring var de bor, hur de försörjer sig,

deras sociala situation och utan möjlighet till skolgång.

Vad saknar vi vetskap om?

Vi saknar ofta kunskap både om vem personen egentligen är och vilken problematik som finns kring personen utöver kriminalitet och droger. En av de svåra sakerna med ensamkommande barn misstänkta för brott är att vi nästan aldrig kan fastställa en säker identitet. Om barnet finns registrerad hos Migrationsverket använder polisen samma identitet eftersom det är Migrationsverket som har uppdraget att utreda identiteten.

Många av barnen uppger olika namn och födelsedatum vid olika tillfällen då de har kontakt med polisen. Vid förfrågningar till andra europeiska länder förekommer ofta ytterligare namn och födelsedatum. För polisens vidkommande är det viktigt om personen är över eller under 18 år för hur den ska hanteras med socialtjänstens inblandning, god man osv men det har ännu större betydelse om personen är över eller under 15 år med avseende på ålder för att kunna åtalas för brott. Problematiken kring identitet och ålder försvårar och komplicerar brottsutredningsarbetet ytterligare kring dessa barn.

En annan utmaning är att polis, socialtjänst och övriga myndigheter ofta saknar vetskap om på vilket sätt barnen är socialt utsatta. Då det sällan litar på vuxna och många bara träffar dem kortare stunder under samtal i gatumiljö, på förhör, på kortare utredning eller socialt samtal eller på institutioner där det är brist på tolkar som

kan översätta så saknas ofta djupare kontakt med dessa barn. Detta innebär att vi sällan vet vilka exakta förhållanden de kommer ifrån, om det förekommit våld i hemmet eller om just det här barnet varit utsatta för sexuell exploatering. Sekretess mellan myndigheter och mellan socialtjänster försvårar också att skapa en samlad bild av vem personen är.

Vad gäller ensamkommande barn från Nordafrika finns alltid problematiken att de sällan får uppehållstillstånd i bakgrunden. Detta innebär att det ofta finns ett beslut om utvisning eller ett överhängande hot om att ett sådant beslut ska komma. Incitamen-

ten för dessa barn att öppna sig för vuxenvärlden och börja bearbeta sina upplevelser och sitt nuvarande liv är sällan särskilt stora då resultatet ändå kommer att leda till en utvisning till hemlandet.

Sammantaget kan sägas att det finns anledning att titta vidare på de här barnen och vilka insatser som är lämpligast och behövs för barn i den här särskilda situationen. Om vi ska utgå från barnets bästa måste myndigheterna bli mycket bättre på att fånga upp de här barnen utifrån deras behov och ge dem insatser som är långsiktiga även om det är så att de kan komma att lämna landet.